

ردیف	نمره	
۱		شباهت‌ها و تفاوت‌های دین سومریان و مصریان باستان را با ذکر دلیل بیان کنید.
۲		حکومت اکدی چگونه به وجود آمد؟
۳		از سال ۱۳۰۴ ش، چه نوع گاه‌شماری در ایران رایج شد؟ (الف) گاه‌شماری هجری قمری (ب) هجری قمری بابلی (پ) دوازده حیوانی (ت) هجری خورشیدی
۴		موزه در پاریس، در لندن، در سن پترزبورگ روسیه است.
۵		نقاشی‌ها و اشیای کشف‌شده از غارها چه اطلاعاتی را ارائه می‌دهد؟ (الف) زندگی مردمان دوران پیش از تاریخ (ب) پیشرفت هنر نقاشی (پ) پیشرفت فرهنگ بشر (ت) مراحل ابزارسازی انسان پیش از تاریخ
۶		چه ارتباطی میان باستان‌شناسی و تاریخ وجود دارد؟
۷		در یک تقسیم‌بندی کلی، گذشته بشر به چند دوره تقسیم می‌شود؟
۸	۱	جایگاه فرعون در جامعه مصر چگونه بود؟
۹		کار مورخان شباهت بسیاری به کار دارد.
۱۰		به نظر شما، چرا حفظ و مرمت آثار باستانی و میراث فرهنگی، وظیفه‌ای ملی و جهانی است؟
۱۱	۰.۷۵	جمله‌های صحیح یا غلط را مشخص کنید.
		(الف) در دوره امپراتوری قدیم مصر، قدرت فرعون‌ها در اوج بود و اهرام سه گانه به دستور آنان ساخته شد.
۱۲	۰.۵	نخستین و دومین گام کار باستان‌شناسان را ذکر کنید.
۱۳	۰.۷۵	درستی یا نادرستی جمله‌ها را مشخص کنید. (الف) جغرافیای تاریخی تأثیر محیط طبیعی و عوامل جغرافیایی را بر رویدادهای تاریخی مطالعه می‌کند. (ب) در گاه‌شماری هجری قمری ماه‌ها و روزهای هر ماه با اسامی ایزدان و فرشتگان نام‌گذاری شده بود. (ج) قدیمی‌ترین متن تاریخی که تاکنون کشف شده، سنگ‌نوشته‌ای به خط کهن بابلی است که بیش از ۳ هزار سال قدمت دارد.
۱۴	۲	اظهار نظر و قضاوت (الف) به نظر شما چرا مورخان و محققان در طول تاریخ برای بررسی رویدادهای تاریخی، به عوامل جغرافیایی توجه می‌کردند؟ (ب) به نظر شما چه تفاوت‌هایی میان روش کار مورخان و کارآگاهان پلیس در تحلیل و تفسیر رویدادها وجود دارد؟ (ذکر ۱ مورد)
۱۵	۰.۵	به چه دلیل امپراتور روم (ژولیوس سزار) در سال ۴۶ ق.م دستور داد گاه‌شماری رومی براساس گاه‌شماری مصری اصلاح شود؟
۱۶	۱	نقشه‌های تاریخی حاوی چه نوع اطلاعاتی هستند؟ (ذکر ۴ مورد کافی می‌باشد).
۱۷	۰.۵	خط زمان چیست؟
۱۸	۱	در پژوهش‌های تاریخی، پرسش‌های پژوهش اغلب درباره چه موضوعاتی مطرح می‌شود؟

ردیف	نمره	
۱۹	۱	قلمرو و هدف علم تاریخ چیست؟
۲۰	۱.۵	در مرحله شناسایی منابع، پژوهشگر باید چه چیزهایی را بررسی کند؟ مثالهایی ذکر کنید.
۲۱	۰.۵	چرا بررسی دین و اعتقادات مردمان در دوره گردآوری خوراک بسیار مشکل است؟
۲۲	۲	تعریف اصطلاحات یا مفاهیم تاریخی: الف) قانون نامه حمورابی: ب) وداها:
۲۳	۲	اظهار نظر و قضاوت: الف) به نظر شما چه ارتباطی بین باستان شناسی و تاریخ وجود دارد؟ ب) به نظر شما علت اهمیت کرونولوژی چیست؟
۲۴	۰.۵	در دوره ساسانیان کدام گاه شماری در ایران رایج بود؟
۲۵	۲	اظهار نظر و قضاوت: الف) به نظر شما علت ظهور آیین بودا در هند چه بود؟ ب) به نظر شما علم تاریخ چگونه می تواند به ما در ارزیابی و شناخت درست اوضاع و شرایط کنونی جامعه خود و سایر جوامع کمک کند؟

ردیف	نمره	
۱		مردم مصر خدایانشان را مهربان تر و دوستانه تر از خدایان سومری می‌پنداشتند. این امر به خاطر این بود که زندگی در اطراف رود پُربُرت نیل آسان تر و مطبوع تر از زندگی در کناره‌های دجله و فرات بود.
۲		در حدود ۲۴۰۰ ق.م. قوم آگدی که در مرکز بین‌النهرین می‌زیست، به فرماندهی سارگن بر کشور - شهرهای سومری مسلط شدند و حکومت خود را به وجود آوردند.
۳		گزینۀ «د»؛ گاه‌شماری هجری خورشیدی از سال ۱۳۰۴ ش. در ایران رسمیت یافت.
۴		لوور - بریتانیا - آرمیتاژ
۵		(الف) نقاشی‌ها و اشیای کشف شده از غارها نیز منبع ارزشمندی برای مطالعه و شناخت زندگی مردم دوران پیش از تاریخ به شمار می‌روند.
۶		باستان‌شناسی و علم تاریخ، ارتباط تنگاتنگی با هم دارند. از یک سو، باستان‌شناسان از نوشته‌های مورخان برای شناسایی، کشف و مطالعه آثار و مکان‌های باستانی بهره می‌برند و از سوی دیگر نتایج کاوش‌های باستان‌شناسان منبع ارزشمندی برای تحقیقات مورخان به شمار می‌رود.
۷		به دو دورۀ پیش از تاریخ و دورۀ تاریخی تقسیم می‌شود.
۸	۱	فرعون قدرت و اعتبار زیادی در میان مردم داشت. آنچه او اراده می‌کرد ارادۀ خدایان شمرده می‌شد و آنچه او می‌گفت انگار از زبان یکی از خدایان بیان می‌شد. فرمان‌های او می‌بایست بی‌چون‌وچرا اجرا می‌گشت. پسر یا هر کدام از اعضای خانواده فرعون، حتی همسر او می‌توانست جانشین او شود.
۹		کارآگاهان پلیس
۱۰		به‌خاطر اینکه این آثار به شناسایی هرچه بهتر تاریخ و فرهنگ یک ملت کمک فراوانی می‌کند و بدون آن بخش بزرگی از تاریخ آن کشور نیز ناشناخته خواهد ماند.
۱۱	۰.۷۵	
		الف صحیح
۱۲	۰.۵	۱- شناسایی و کشف ۲- حفاری
۱۳	۰.۷۵	(الف) درست (صفحه ۱۷ کتاب درسی) (ب) نادرست؛ در گاه‌شماری اوستایی ماه‌ها و روزهای هر ماه با اسامی ایزدان و فرشتگان نام‌گذاری شده بود. (صفحه ۱۵ کتاب درسی) (ج) نادرست؛ قدیمی‌ترین متن تاریخی که تاکنون کشف شده، سنگ‌نوشته‌ای به خط کهن مصری است که بیش از ۴ هزار سال قدمت دارد. (صفحه ۳ کتاب درسی) راهنمای تصحیح: (الف) درست (۲۵/۰ نمره) (ب) نادرست (۲۵/۰ نمره) (ج) نادرست (۲۵/۰ نمره)
۱۴	۲	(الف) زیرا در طول تاریخ، عوامل جغرافیایی مانند آب، خاک، پستی‌ها و بلندی‌ها، آب و هوا، موقعیت سرزمینی و ارتباطی و دسترسی به دریاها و آب‌های آزاد تأثیر مهمی بر زندگی مردمان نواحی مختلف داشته است. (صفحه ۱۷ کتاب درسی) (ب) کارآگاه به‌دنبال بازسازی صحنۀ جرم است ولی مورخ به دنبال بازسازی وقایع گذشته است. شواهدی که کارآگاه به‌دنبال آن است، می‌تواند اثر انگشت و یا هر شیء به‌جامانده در صحنۀ وقوع جرم باشد. اما شواهدی که مورخ به‌دنبال آنها است، تمامی منابع، اسناد و مدارکی هستند که درباره زندگی مردم در روزگاران گذشته اطلاعاتی را در اختیار قرار می‌دهد. (ذکر یک مورد کافی است) (صفحه ۷ کتاب درسی) راهنمای تصحیح: (الف) زیرا در طول تاریخ، عوامل جغرافیایی مانند آب، خاک، پستی‌ها و بلندی‌ها، آب و هوا، موقعیت سرزمینی و ارتباطی و دسترسی به دریاها و آب‌های آزاد (۵/۰ نمره) تأثیر مهمی بر زندگی مردمان نواحی مختلف داشته است. (۵/۰ نمره) (ب) تفاوت ۱: کارآگاه به‌دنبال بازسازی صحنۀ جرم است (۵/۰ نمره) ولی مورخ به دنبال بازسازی وقایع گذشته است (۵/۰ نمره) / تفاوت ۲: شواهدی که کارآگاه به‌دنبال آن است، می‌تواند اثر انگشت و یا هر شیء به‌جامانده در صحنۀ وقوع جرم باشد (۵/۰ نمره) اما شواهدی که مورخ به‌دنبال آنها است، تمامی منابع، اسناد و مدارکی هستند که درباره زندگی مردم در روزگاران گذشته اطلاعاتی را در اختیار قرار می‌دهد (۵/۰ نمره). (ذکر یک تفاوت کافی است)

ردیف	نمره	
۱۵	۰.۵	زیرا در آغاز، گاه‌شماری دقیقی نداشتند. (صفحه ۱۳ کتاب درسی) راهنمای تصحیح: زیرا در آغاز، گاه‌شماری دقیقی نداشتند. (۵/۵ نمره)
۱۶	۱	نقشه‌های تاریخی، انواع مختلف اطلاعات شامل قلمرو حکومت‌ها، مرزها، پایتخت‌ها، شهرها، بناهای مهم، محل دقیق رویدادها به‌خصوص جنگ‌ها، شبکه راه‌ها، مسیرهای مهاجرت و لشکرکشی‌ها و تقسیمات اداری و مالیاتی را نمایش می‌دهند. (صفحه ۱۸ کتاب درسی) راهنمای تصحیح: نقشه‌های تاریخی، انواع مختلف اطلاعات شامل قلمرو حکومت‌ها، مرزها، پایتخت‌ها، شهرها، بناهای مهم، محل دقیق رویدادها به‌خصوص جنگ‌ها، شبکه راه‌ها، مسیرهای مهاجرت و لشکرکشی‌ها و تقسیمات اداری و مالیاتی را نمایش می‌دهند. (ذکر ۴ مورد کافی است و هر مورد ۲۵/۵ نمره دارد)
۱۷	۰.۵	خط زمان نموداری است که به وسیله آن می‌توان رویدادهای یک دوره یا دوران مختلف تاریخی را، به ترتیب زمان وقوع آنها نشان داد. (صفحه ۱۶ کتاب درسی) راهنمای تصحیح: خط زمان نموداری است که به وسیله آن می‌توان رویدادهای یک دوره یا دوران مختلف تاریخی را، به ترتیب زمان وقوع آنها نشان داد. (۵/۵ نمره)
۱۸	۱	اغلب درباره زمینه‌ها، علت‌ها، آثار و نتایج رویدادها و یا نقش افراد و گروه‌های درگیر در رویدادها می‌باشد. (صفحه ۶ کتاب درسی) راهنمای تصحیح: اغلب درباره زمینه‌ها، علت‌ها، آثار و نتایج رویدادها (۵/۵ نمره) و یا نقش افراد و گروه‌های درگیر در رویدادها می‌باشد. (۵/۵ نمره)
۱۹	۱	هدف علم تاریخ، آگاهی از زندگی اجتماعی در گذشته است که شامل تمامی جنبه‌های فکری، مذهبی، سیاسی، نظامی، اقتصادی، علمی، حقوقی و هنری می‌شود. (صفحه ۲ کتاب درسی) راهنمای تصحیح: هدف علم تاریخ، آگاهی از زندگی اجتماعی در گذشته است (۵/۵ نمره) که شامل تمامی جنبه‌های فکری، مذهبی، سیاسی، نظامی، اقتصادی، علمی، حقوقی و هنری می‌شود. (۵/۵ نمره)
۲۰	۱.۵	باید میزان اعتبار، دقت و صحت منابع را ارزیابی کند. مثلاً نویسندگان منابع چه کسانی بوده‌اند؟ چه گرایش دینی، اجتماعی یا سیاسی داشته‌اند؟ آیا خود شاهد وقایع بوده‌اند یا از زبان دیگران حوادث را نقل کرده‌اند؟ تا چه اندازه در نقل رویدادها دقت و صداقت داشته‌اند؟ همچنین اگر محقق از اسناد استفاده کند، باید از اصالت سند و جعلی نبودن آن مطمئن شود. (صفحه ۶ کتاب درسی) راهنمای تصحیح: باید میزان اعتبار، دقت و صحت منابع را ارزیابی کند. (۵/۵ نمره) مثلاً نویسندگان منابع چه کسانی بوده‌اند؟ چه گرایش دینی، اجتماعی یا سیاسی داشته‌اند؟ آیا خود شاهد وقایع بوده‌اند یا از زبان دیگران حوادث را نقل کرده‌اند؟ تا چه اندازه در نقل رویدادها دقت و صداقت داشته‌اند؟ (ذکر ۲ مثال کافی است و هر مثال ۲۵/۵ نمره دارد) همچنین اگر محقق از اسناد استفاده کند، باید از اصالت سند و جعلی نبودن آن مطمئن شود. (۵/۵ نمره)
۲۱	۰.۵	به دلیل نبود شواهد و مدارک (صفحه ۳۳ کتاب درسی) راهنمای تصحیح: به دلیل نبود شواهد و مدارک (۵/۵ نمره)
۲۲	۲	الف) این قانون‌نامه نخستین سند قانون‌گذاری جهان به شمار می‌رود و شامل مجموعه‌ای از قوانین مربوط به زراعت، آبیاری، کشتیرانی، خرید و فروش برده، ارث، ازدواج و مجازات‌های انواع جرم و جنایت‌هاست. ب) مهم‌ترین اثر برجامانده درباره عقاید آریاییان هند، سروده‌هایی در ستایش آفرینش و خدایان با عنوان «وداها» است. (صفحه ۳۷ و ۴۳ کتاب درسی) راهنمای تصحیح: الف) این قانون‌نامه نخستین سند قانون‌گذاری جهان به شمار می‌رود (۲۵/۵ نمره) و شامل مجموعه‌ای از قوانین مربوط به زراعت، آبیاری، کشتیرانی، خرید و فروش برده، ارث، ازدواج (۵/۵ نمره) و مجازات‌های انواع جرم و جنایت‌هاست. (۲۵/۵ نمره) ب) مهم‌ترین اثر برجامانده درباره عقاید آریاییان هند (۵/۵ نمره)، سروده‌هایی در ستایش آفرینش و خدایان با عنوان «وداها» است. (۵/۵ نمره).

ردیف	نمره	
۲۳	۲	(الف) باستان‌شناسی و علم تاریخ، ارتباط تنگاتنگی دارند. از یک سو، باستان‌شناسان از نوشته‌های مورخان برای شناسایی، کشف و مطالعه آثار و مکان‌های باستانی بهره می‌برند و از سوی دیگر نتایج کاوش‌های باستان‌شناسان، منبع ارزشمندی برای تحقیقات مورخان به شمار می‌رود. (ب) <u>زیرا نظم و ترتیب رویدادها که به آن گاه‌شماری (کرونولوژی) می‌گویند، در مطالعه و پژوهش تاریخ، اهمیت فراوانی دارد.</u> (صفحه ۱۶، ۲۷ کتاب درسی) راهنمای تصحیح: (الف) باستان‌شناسی و علم تاریخ، ارتباط تنگاتنگی دارند. از یک سو، باستان‌شناسان از نوشته‌های مورخان برای شناسایی، کشف و مطالعه آثار و مکان‌های باستانی بهره می‌برند (۵/۵ نمره) و از سوی دیگر نتایج کاوش‌های باستان‌شناسان، منبع ارزشمندی برای تحقیقات مورخان به شمار می‌رود. (۵/۵ نمره) (ب) <u>زیرا نظم و ترتیب رویدادها که به آن گاه‌شماری (کرونولوژی) می‌گویند (۵/۵ نمره)، در مطالعه و پژوهش تاریخ، اهمیت فراوانی دارد (۵/۵ نمره).</u>
۲۴	۰.۵	در دوره ساسانیان، <u>گاه‌شماری اوستایی</u>، که گاه‌شماری دینی زرتشتیان (زردشتیان) محسوب می‌شد، در ایران رایج شد. (صفحه ۱۵ کتاب درسی) راهنمای تصحیح: در دوره ساسانیان، گاه‌شماری اوستایی، که گاه‌شماری دینی زرتشتیان (زردشتیان) محسوب می‌شد، در ایران رایج شد. (۵/۵ نمره)
۲۵	۲	(الف) مناسب طاق‌فرسای آیین برهمنی به تدریج موجب روی گردانی برخی پیروان آن شد و زمینه را برای شکل‌گیری و رواج آیین و اندیشه‌های دیگر در هند فراهم آورد. آیین بودایی مهم‌ترین آیینی بود که در برابر باورهای آمیخته با خرافات و رسوم دشوار کیش برهمنی ظهور کرد و برای چند قرن حیات فکری و فرهنگی هند باستان را تحت تأثیر قرار داد. (صفحه ۴۴ کتاب درسی) (ب) مطالعه تاریخ به ما کمک می‌کند تا بفهمیم که فرهنگ‌ها و جوامع بشری چگونه و تحت تأثیر چه عوامل و شرایطی به وجود آمده، پیشرفت کرده و به وضعیت امروزی رسیده‌اند. بدین گونه، علم تاریخ می‌تواند ما را در ارزیابی و شناخت درست اوضاع و شرایط کنونی جامعه خویش و سایر جوامع و نیز ترسیم افق آینده کمک کند. (صفحه ۱۰ کتاب درسی) راهنمای تصحیح: (الف) مناسب طاق‌فرسای آیین برهمنی به تدریج موجب روی گردانی برخی پیروان آن شد و زمینه را برای شکل‌گیری و رواج آیین و اندیشه‌های دیگر در هند فراهم آورد (۵/۵ نمره). آیین بودایی مهم‌ترین آیینی بود که در برابر باورهای آمیخته با خرافات و رسوم دشوار کیش برهمنی ظهور کرد. (۵/۵ نمره) (ب) مطالعه تاریخ به ما کمک می‌کند تا بفهمیم که فرهنگ‌ها و جوامع بشری (۵/۵ نمره) چگونه و تحت تأثیر چه عوامل و شرایطی به وجود آمده، پیشرفت کرده و به وضعیت امروزی رسیده‌اند (۵/۵ نمره).

ردیف	نمره	
۱		انسان در تاریخ چه نقشی دارد؟
۲		در حکومت‌های هخامنشیان، اشکانیان و ساسانیان چه نوع گاه‌شماری‌هایی استفاده می‌شد؟
۳		خط زمان به چه خطی گفته می‌شود؟
۴		تأثیر کار باستان‌شناسی بر تحقیقات مورخان را بنویسید.
۵		تأثیر و نقش شرایط طبیعی و اقلیمی بین‌النهرین و مصر را در شکل‌گیری تمدن به شکل مقایسه‌ای توضیح دهید.
۶		انسان‌های اولیه از چه نوع پناهگاه‌هایی استفاده می‌کردند؟
۷		امروزه باستان‌شناسان می‌کوشند از چه طریقی به اعتقادات دینی انسان‌های نخستین پی ببرند؟
۸		بین‌النهرین به چه ناحیه‌ای گفته می‌شود؟
۹		اولین تمدن به‌وجودآمده در بین‌النهرین را نام برده و برخی از شهرهای این تمدن را نام ببرید.
۱۰		صنعتگران سومری در تولید چه محصولات ماهر بودند؟
۱۱		تمدن بین‌النهرین بر کدام تمدن‌های پس از خود تأثیر بسزایی گذاشت؟
۱۲		تمدن مصر بیش از هر چیز به‌خاطر چه پدیده‌هایی شهرت دارد؟
۱۳		اگر محقق در نگارش تاریخ از اسناد استفاده کند باید از و آن مطمئن باشد.
۱۴		اساس تاریخ‌نگاری نوین چه بود؟
۱۵		یکی از پیامدهای ارتباط جغرافیا با تاریخ را بنویسید.
۱۶		موزه در پاریس، در لندن، در سن‌پترزبورگ روسیه است.
۱۷	۰.۵	در گاه‌شماری اوستایی، چگونه مشکل عقب افتادن یک شبانه‌روز در هر ۴ سال از سال حقیقی حل می‌شد؟
۱۸	۰.۵	تشریحی: (علل، دلایل، آثار، نتایج و پیامدهای تاریخی) در گاه‌شماری اوستایی، چگونه مشکل عقب افتادن یک شبانه‌روز در هر ۴ سال از سال حقیقی حل می‌شد؟
۱۹	۰.۵	به چه دلیل امپراتور روم (ژولیوس سزار) در سال ۴۶ ق.م دستور داد گاه‌شماری رومی براساس گاه‌شماری مصری اصلاح شود؟
۲۰	۰.۵	جاهای خالی را با کلمات داده‌شده کامل کنید. (دو مورد اضافی است). (سومر - بابل - ایتالیا - اسپانیا) الف) مردم مصر، خدایانشان را مهربان‌تر و دوستانه‌تر از خدایان می‌پنداشتند. ب) مکان‌های باستانی و تاریخی از نظر شکل و وسعت متفاوت‌اند. برخی از آنها چند هکتار وسعت دارند، مانند شهر سوخته در ایران و شهر پمپئی در

ردیف	نمره			
۲۱	۰.۵	به سؤالات زیر پاسخ کوتاه دهید. الف) کدام آیین پیچیده در هند پدید آمد و به خدایان متعددی که در وداها ستایش شده بود، باور داشت؟ ب) مهم‌ترین منبع شناخت و مطالعه دوران بسیار طولانی پیش از تاریخ چیست؟		
۲۲	۲	مقایسه پدیده‌های تاریخی: الف) اگر در مرحله حفاری به بنای تاریخی یا یک شیء تاریخی برخورد کنیم دو فعالیت متفاوت در پیش داریم، آنها را بنویسید. ب) برخورد شی‌هوانگ‌تی و سلسله هان را با اندیشه کنفوسیوس مقایسه کنید.		
۲۳	۰.۵	به سؤالات زیر پاسخ کوتاه دهید. الف) اصطلاح اندرگاه در رابطه با کدام گاه‌شماری است؟ ب) مورخان کدام بنای تاریخی را در گذشته به حضرت سلیمان منسوب می‌کردند؟		
۲۴	۰.۷۵	کدام شماره‌های سمت راست با گزینه‌های سمت چپ در ارتباط است. (یک مورد اضافی است) <table><tr><td>الف) هخامنشیان ب) مصریان ج) اشکانیان د) ساسانیان</td><td>۱) گاه‌شماری خورشیدی دقیق و منظمی داشتند. ۲) گاه‌شماری اوستایی در دوره حکومت آنان رایج شد. ۳) گاه‌شماری بابلی، سلوکی و اوستایی در قلمرویشان رایج بود.</td></tr></table>	الف) هخامنشیان ب) مصریان ج) اشکانیان د) ساسانیان	۱) گاه‌شماری خورشیدی دقیق و منظمی داشتند. ۲) گاه‌شماری اوستایی در دوره حکومت آنان رایج شد. ۳) گاه‌شماری بابلی، سلوکی و اوستایی در قلمرویشان رایج بود.
الف) هخامنشیان ب) مصریان ج) اشکانیان د) ساسانیان	۱) گاه‌شماری خورشیدی دقیق و منظمی داشتند. ۲) گاه‌شماری اوستایی در دوره حکومت آنان رایج شد. ۳) گاه‌شماری بابلی، سلوکی و اوستایی در قلمرویشان رایج بود.			
۲۵	۰.۲۵	ابداع خط‌های هیروگلیف و دموتیک مربوط به کدام تمدن باستان است؟ الف) سومر ب) بابل ج) مصر د) اکد		

ردیف	نمره	
۱		انسان در تاریخ نقش محوری و اساسی دارد و رویدادها و تحولات تاریخی در نتیجه رفتار متقابل انسان‌ها با یکدیگر و با طبیعت پدید آمده‌اند. نهادها، جوامع، کشورها و در یک کلام تمدن نیز پیامد رفتار جمعی و فردی انسان‌هاست.
۲		هخامنشیان: گاه‌شماری خورشیدی - قمری بابلی اشکانیان: گاه‌شماری بابلی، سلوکی و اوستایی ساسانیان: گاه‌شماری اوستایی
۳		خط زمان نموداری است که به وسیله آن می‌توان رویدادهای یک دوره یا دوران‌های مختلف تاریخی را، به ترتیب زمان وقوع آنها بر روی نمودار نشان داد.
۴		۱- مطالعه و شناخت دوران بسیار طولانی پیش از تاریخ عمدتاً متکی به کاوش‌های باستان‌شناسی است. ۲- باستان‌شناسی کمک فراوانی به مطالعه دوره تاریخی کرده است.
۵		هر دو گروه تمدن‌ها در کنار رودهای پرآب شکل گرفتند، یعنی بین‌النهرین در میان دجله و فرات و مصر در کنار رود نیل. به غیر رودها هر دو گروه تمدن از نظر طبیعی شرایطی داشتند که از ورود بیگانه‌ها جلوگیری می‌کرد، مانند وجود بیابان‌های مختلف و قرار گرفتن در کنار دریا. مثلاً هم تمدن مصر از شمال از طریق دریای مدیترانه به دریاها راه داشت و هم بین‌النهرین از جنوب از طریق خلیج فارس و هر دوی تمدن‌ها به جهت آبرفت‌های رودخانه‌های دجله و فرات و نیل شرایط مناسبی برای کشاورزی داشتند، هرچند هر دو منطقه از نظر ریزش باران جزو مناطق قوی نیستند.
۶		انسان‌های اولیه از پناهگاه‌های طبیعی مانند غارها و نیز کلبه‌هایی که از شاخ و برگ درختان و گیاهان می‌ساختند برای حفظ جان خود بهره می‌بردند.
۷		از طریق بررسی اعتقادات جوامع شکارگر کنونی مانند بومیان استرالیا و قبیله‌های سرخ‌پوست آمریکای جنوبی.
۸		بین‌النهرین یا میان‌رودان به معنای سرزمین‌های میان دو رود دجله و فرات در کشور عراق کنونی است، اما تمدن بین‌النهرین شامل تمامی سرزمین‌های پست غرب فلات ایران می‌شود.
۹		اولین شهرها در ناحیه جنوبی بین‌النهرین، معروف به سومر به وجود آمد. اور و اوروک، لاگاش و کیش از جمله مهم‌ترین شهرهای سومر بودند.
۱۰		صنعت‌گران سومری علاوه بر مهارت در سفالگری، در ساخت ابزار و جنگ‌افزارهای مفرغین نیز ماهر بودند.
۱۱		بر تمدن ایران در زمان هخامنشیان و نیز تمدن یونان باستان تأثیر بسزایی گذاشت.
۱۲		تمدن مصر بیش از هر چیز به خاطر بناهای باستانی مانند اهرام، معابد، کاخ‌ها و نیز آثار هنری به‌ویژه مجسمه‌ها شهرت دارد.
۱۳		اصالت سند و جعلی نبودن
۱۴		اساس این شیوه بر سنجش دقیق منابع، استناد به اسناد و مدارک معتبر و دوری از داستان‌پردازی بود.
۱۵		اهمیت یافتن نقشه در مطالعه تاریخ است.
۱۶		لوور - بریتانیا - آرمیتاژ
۱۷	۰.۵	بعد از هر ۱۲۰ سال، یک ماه به دوازده ماه سال اضافه می‌کردند.
۱۸	۰.۵	بعد از هر ۱۲۰ سال، یک ماه به دوازده ماه سال اضافه می‌کردند. (صفحه ۱۵ کتاب درسی) راهنمای تصحیح: بعد از هر ۱۲۰ سال، یک ماه به دوازده ماه سال اضافه می‌کردند. (۵/۵ نمره)
۱۹	۰.۵	زیرا در آغاز، گاه‌شماری دقیقی نداشتند. (صفحه ۱۳ کتاب درسی) راهنمای تصحیح: زیرا در آغاز، گاه‌شماری دقیقی نداشتند. (۵/۵ نمره)
۲۰	۰.۵	الف) مردم مصر، خدایانشان را مهربان‌تر و دوستانه‌تر از خدایان <u>سومری</u> می‌پنداشتند.

ردیف	نمره	
	۰.۵	(ب) ایتالیا (صفحه ۲۲، ۳۹ کتاب درسی) راهنمای تصحیح: (الف) سومر (۲۵/۰ نمره) (ب) ایتالیا (۲۵/۰ نمره)
۲۱	۰.۵	(الف) آیین برهمنی (ب) کاوش‌های باستان‌شناسی (صفحه ۴۳، ۲۷ کتاب درسی) راهنمای تصحیح: (الف) آیین برهمنی (۲۵/۰ نمره) (ب) کاوش‌های باستان‌شناسی (۲۵/۰ نمره)
۲۲	۲	(الف) اگر در حفاری و خاکبرداری به بنای تاریخی برخورد کنیم، نخست نقشه آن بنا را مشخص می‌کنیم. ولی اگر به شیئی تاریخی برخورد کنیم، نخست در همان وضعیت از آن عکس برداری و تمامی مشخصاتش را به‌طور دقیق ثبت می‌کنیم. (ب) شی‌هوانگ‌تی به شدت مخالف اندیشه‌های کنفوسیوس بود و دستور داد تا آثارش را بسوزانند و حکیمان پیرو او را نابود کنند. اما در دوران حکومت هان، اندیشه‌ها و آیین کنفوسیوس دوباره رواج یافت و تعلیم داده شد. (صفحه ۲۵، ۲۶ و ۴۹ کتاب درسی) راهنمای تصحیح: (الف) اگر در حفاری و خاکبرداری به بنای تاریخی برخورد کنیم، نخست نقشه آن بنا را مشخص می‌کنیم (۵/۰ نمره). ولی اگر به شیئی تاریخی برخورد کنیم، نخست در همان وضعیت از آن عکس برداری و تمامی مشخصاتش را به‌طور دقیق ثبت می‌کنیم (۵/۰ نمره). (ب) شی‌هوانگ‌تی به شدت مخالف اندیشه‌های کنفوسیوس بود و دستور داد تا آثارش را بسوزانند و حکیمان پیرو او را نابود کنند (۵/۰ نمره). اما در دوران حکومت هان، اندیشه‌ها و آیین کنفوسیوس دوباره رواج یافت و تعلیم داده شد (۵/۰ نمره).
۲۳	۰.۵	(الف) در دوره ساسانیان، گاه‌شماری اوستایی، که گاه‌شماری دینی زرتشتیان (زردشتیان) محسوب می‌شد، در ایران رایج شد. در این گاه‌شماری، سال به ۱۲ ماه خورشیدی ۳۰ روزه تقسیم می‌شد. سپس پنج روز اضافی را به نام «اندرگاه»، (پنجه) به آخر ماه دوازدهم می‌افزودند. (صفحه ۱۵ کتاب درسی) (ب) مورخان پاسارگاد، پایتخت کورش را به حضرت سلیمان پیامبر منسوب می‌کردند و آرامگاه بنیان‌گذار سلسله هخامنشی را قبر مادر حضرت سلیمان می‌شمردند. (صفحه ۶۳ کتاب درسی) راهنمای تصحیح: (الف) گاه‌شماری اوستایی (ب) پاسارگاد (هر مورد ۲۵/۰ نمره)
۲۴	۰.۷۵	(۱) گزینه ب؛ مصریان (۲) گزینه د؛ ساسانیان (۳) گزینه ج؛ اشکانیان
۲۵	۰.۲۵	گزینه «ج»؛ یکی از دستاوردهای برجسته تمدن مصر باستان، ابداع خط‌های مختلف هیروگلیف و دموتیک بود.

ردیف	نمره	
۱		چرا زمان و مکان دو رکن علم تاریخ به شمار می‌روند؟
۲		توانایی بشر در سخن گفتن از چه زمانی آغاز شد؟
۳		اعتقادات انسان‌های اولیه با چه عواملی ارتباط داشته است؟
۴		دلیل احداث آبراه و آبگیرهای متعدد در بین‌النهرین چه بوده است؟
۵		تمدن مصر بیش از هر چیز به‌خاطر چه پدیده‌هایی شهرت دارد؟
۶		به چه منابعی منابع دست اول گفته می‌شود؟
۷		چگونه علم تاریخ باعث تقویت حس میهن‌دوستی و هویت ملی می‌شود؟
۸		نقاشی‌ها و اشیای کشف‌شده از غارها چه اطلاعاتی را ارائه می‌دهد؟ (الف) زندگی مردمان دوران پیش از تاریخ (ب) پیشرفت هنر نقاشی (پ) پیشرفت فرهنگ بشر (ت) مراحل ابزارسازی انسان پیش از تاریخ
۹		باستان‌شناسان هنگام برخورد به یک بنای تاریخی چه اقداماتی انجام می‌دهند؟
۱۰		چه ارتباطی میان باستان‌شناسی و تاریخ وجود دارد؟
۱۱		در یک تقسیم‌بندی کلی، گذشته بشر به چند دوره تقسیم می‌شود؟
۱۲	۱	جایگاه فرعون در جامعه مصر چگونه بود؟
۱۳		نمودار زیر را در مورد پیامدهای کشاورزی تکمیل کنید. کشاورزی و دامداری ← تولید مازاد بر نیاز ← شکل‌گیری تجارت ←
۱۴	۲	اظهار نظر و قضاوت (الف) به نظر شما چرا مورخان و محققان در طول تاریخ برای بررسی رویدادهای تاریخی، به عوامل جغرافیایی توجه می‌کردند؟ (ب) به نظر شما چه تفاوت‌هایی میان روش کار مورخان و کارآگاهان پلیس در تحلیل و تفسیر رویدادها وجود دارد؟ (ذکر ۱ مورد)
۱۵	۲	مقایسه پدیده‌های تاریخی (الف) تفاوت‌های تاریخ‌نگاری نوین را با وقایع‌نگاری توضیح دهید. (ذکر یک مورد از هر کدام) (ب) با مقایسه تقویم بابلی و مصری بنویسید که هر یک از آنها برای رفع اختلاف زمان در سال از چه روشی استفاده می‌کردند.
۱۶	۱	در دوران اسلامی چه نوع گاه‌شماری‌هایی در ایران رواج داشت؟ (ذکر ۴ مورد کافی است)
۱۷	۱	نقشه‌های تاریخی حاوی چه نوع اطلاعاتی هستند؟ (ذکر ۴ مورد کافی می‌باشد.)
۱۸	۰.۵	خط زمان چیست؟
۱۹	۱	در پژوهش‌های تاریخی، پرسش‌های پژوهش اغلب درباره چه موضوعاتی مطرح می‌شود؟
۲۰	۱	قلمرو و هدف علم تاریخ چیست؟

ردیف	نمره	
۲۱	۱.۵	در مرحله شناسایی منابع، پژوهشگر باید چه چیزهایی را بررسی کند؟ مثالهایی ذکر کنید.
۲۲	۲	تعریف اصطلاحات یا مفاهیم تاریخی: الف) «دولت - شهر» یا «کشور - شهر»: ب) کاست:
۲۳	۱	امپراتوری اکد چگونه موجبات تبادل فرهنگ و تمدن بین‌النهرین را پدید آورد؟
۲۴	۲	اظهار نظر و قضاوت: الف) به نظر شما چه ارتباطی بین باستان‌شناسی و تاریخ وجود دارد؟ ب) به نظر شما علت اهمیت کرونولوژی چیست؟
۲۵	۲	اظهار نظر و قضاوت: الف) به نظر شما علت ظهور آیین بودا در هند چه بود؟ ب) به نظر شما علم تاریخ چگونه می‌تواند به ما در ارزیابی و شناخت درست اوضاع و شرایط کنونی جامعه خود و سایر جوامع کمک کند؟

ردیف	نمره	
۱		زیرا تمام رویدادهای تاریخ در زمان و مکان خاصی رُخ داده‌اند.
۲		به تدریج تا اواخر دوره گردآوری خوراک، توانایی بشر در سخن گفتن و اندیشیدن تکامل یافت و به حدی رسید که هنر نقاشی را برای نشان دادن احساس و اندیشه خود به کار گرفت.
۳		اعتقادات انسان‌های اولیه با مشکلات و مخاطرات زندگی آنان مانند بیماری، مرگ، سیل، خشکسالی ارتباط داشته است. آنان به نیروهای مرموز و فراطبیعی باور داشته‌اند که در نظر آنان نگهدارنده زمین، آسمان و حامی زندگی‌شان بود.
۴		از آنجایی که در بین‌النهرین به دلیل کمبود بارندگی، امکان کشت دیم وجود نداشت، ساکنان این منطقه با حفر آبراه‌ها و ایجاد آبگیرهای متعدد، زمین‌های وسیعی را در اطراف رودهای دجله و فرات به زیر کشت بردند.
۵		تمدن مصر بیش از هر چیز به خاطر بناهای باستانی مانند اهرام، معابد، کاخ‌ها و نیز آثار هنری به‌ویژه مجسمه‌ها شهرت دارد.
۶		به همه آثار تاریخی گفته می‌شود که در زمان وقوع حادثه یا نزدیک‌ترین زمان به وقوع آن، نوشته شده‌اند. به عبارت دیگر، نویسندگان این نوع منابع خود ناظر رویدادها بوده‌اند و یا اینکه شرح ماجرا را از شاهدان واقعه شنیده‌اند. علاوه بر منابع مکتوب، تمامی آثار باستانی و تاریخی، شامل بناها، ابزارها، اشیا و سنگ‌نگاره‌ها و سنگ‌نوشته‌ها و سکه‌ها ... و هر وسیله‌ای که از گذشته به جای مانده است، به‌عنوان منابع دست اول محسوب می‌شوند.
۷		مردمانی که برای نسل‌های متوالی، سرگذشت مشترکی داشته و سالیان طولانی در شادی‌ها و تلخ‌کامی‌ها، موفقیت‌ها و شکست‌های هم شریک بوده‌اند، به‌طور طبیعی نسبت به سرزمین و گذشته خود، نوعی احساس علاقه و دلبستگی خاص پیدا می‌کنند. شناخت گذشته و مطالعه و بررسی زندگی مردمان در زمان‌ها و مکان‌های دیگر به ما کمک می‌کند که درک درستی از هویت و کیستی خود پیدا کنیم و بدانیم که بوده‌ایم و چگونه به جایگاهی که هم‌اکنون هستیم، رسیده‌ایم. مطالعه و بررسی گذشته، همچنین ارزش و اهمیت میراث فرهنگی را به ما نشان می‌دهد و کمک می‌کند که میراث فرهنگی را به‌عنوان بخشی از هویت و شناسنامه ملی خویش بدانیم و در حفظ و نگهداری آن کوشا و سهیم باشیم.
۸		(الف) نقاشی‌ها و اشیای کشف‌شده از غارها نیز منبع ارزشمندی برای مطالعه و شناخت زندگی مردم دوران پیش از تاریخ به شمار می‌روند.
۹		نخست نقشه آن بنا را مشخص می‌نمایند. آنان همچنین اگر به شیئی برخورد کنند، نخست در همان وضعیت از آن عکس‌برداری و تمامی مشخصاتش را به‌طور دقیق ثبت می‌کنند. سپس آن را از خاک بیرون آورده و مراحل بعدی تحقیقات، در کارگاه‌ها و آزمایشگاه‌های مجهز ادامه می‌یابد.
۱۰		باستان‌شناسی و علم تاریخ، ارتباط تنگاتنگی با هم دارند. از یک سو، باستان‌شناسان از نوشته‌های مورخان برای شناسایی، کشف و مطالعه آثار و مکان‌های باستانی بهره می‌برند و از سوی دیگر نتایج کاوش‌های باستان‌شناسان منبع ارزشمندی برای تحقیقات مورخان به شمار می‌رود.
۱۱		به دو دوره پیش از تاریخ و دوره تاریخی تقسیم می‌شود.
۱۲	۱	فرعون قدرت و اعتبار زیادی در میان مردم داشت. آنچه او اراده می‌کرد اراده خدایان شمرده می‌شد و آنچه او می‌گفت انگار از زبان یکی از خدایان بیان می‌شد. فرمان‌های او می‌بایست بی‌چون‌وچرا اجرا می‌گشت. پسر یا هر کدام از اعضای خانواده فرعون، حتی همسر او می‌توانست جانشین او شود.
۱۳		کشاورزی و دامداری ← یکجانشینی و به وجود آمدن روستا ← تولید مازاد بر نیاز ← تخصصی شدن کار ← شکل‌گیری تجارت ← شکل‌گیری شهرها و تأسیس تمدن‌ها
۱۴	۲	(الف) زیرا در طول تاریخ، عوامل جغرافیایی مانند آب، خاک، پستی‌ها و بلندی‌ها، آب و هوا، موقعیت سرزمینی و ارتباطی و دسترسی به دریاها و آب‌های آزاد تأثیر مهمی بر زندگی مردمان نواحی مختلف داشته است. (صفحه ۱۷ کتاب درسی) (ب) کارآگاه به دنبال بازسازی صحنه جرم است ولی مورخ به دنبال بازسازی وقایع گذشته است. شواهدی که کارآگاه به دنبال آن است، می‌تواند اثر انگشت و یا هر شیء به‌جامانده در صحنه وقوع جرم باشد. اما شواهدی که مورخ به دنبال آنها است، تمامی منابع، اسناد و مدارکی هستند که درباره زندگی مردم در روزگاران گذشته اطلاعاتی را در اختیار قرار می‌دهد. (ذکر یک مورد کافی است) (صفحه ۷ کتاب درسی) راهنمای تصحیح: (الف) زیرا در طول تاریخ، عوامل جغرافیایی مانند آب، خاک، پستی‌ها و بلندی‌ها، آب و هوا، موقعیت سرزمینی و ارتباطی و دسترسی به دریاها و آب‌های آزاد (۵/نمره) تأثیر مهمی بر زندگی مردمان نواحی مختلف داشته است. (۵/نمره) (ب) تفاوت ۱: کارآگاه به دنبال بازسازی صحنه جرم است (۵/نمره) ولی مورخ به دنبال بازسازی وقایع گذشته است (۵/نمره) / تفاوت ۲: شواهدی که کارآگاه به دنبال آن است، می‌تواند اثر انگشت و یا هر شیء به‌جامانده در صحنه وقوع جرم باشد (۵/نمره) اما شواهدی که مورخ به دنبال آنها است، تمامی منابع، اسناد و مدارکی هستند که درباره زندگی مردم در روزگاران گذشته اطلاعاتی را در اختیار قرار می‌دهد (۵/نمره). (ذکر یک تفاوت کافی است)

ردیف	نمره	
۱۵	۲	(الف) <u>وقایع نگاری</u>: (۱) برخی از مورخان به تنظیم، ثبت و نگارش وقایع می پرداختند و توجه چندانی به بررسی علل، آثار و نتایج رویدادهای تاریخی نداشتند. (۲) علاوه بر آن عمده تمرکز این مورخان بر بیان حوادث سیاسی و نظامی و شرح حال فرمانروایان بود و به مسائل و موضوعات اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی اهمیت چندانی نمی دادند. <u>تاریخ نگاری نوین</u>: (۱) علم تاریخ صرفاً به توصیف و شرح زندگانی و اقدامات فرمانروایان و امور سیاسی و نظامی محدود نمی شود، بلکه همه ابعاد فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، هنری و ... جوامع گذشته را در بر می گیرد. (۲) علم تاریخ صرفاً به ثبت و نقل رویدادهای گذشته بسنده نمی کند، بلکه زمینه ها، علت ها، نتایج و آثار گوناگون حوادث تاریخی را نیز بررسی و تجزیه و تحلیل می نماید. (۳) در پژوهش های علمی تاریخ از یافته های علوم و فنون مختلف مانند باستان شناسی، جامعه شناسی، فلسفه، جغرافیا، اقتصاد، زبان شناسی و گاه شماری استفاده می شود. (صفحه ۵ کتاب درسی) (ب) بابلی ها برای رفع این اختلاف هر سه سال، یک ماه به سال می افزودند. در گاه شماری مصری سال به ۱۲ ماه ۳۰ روزه تقسیم می شد و پنج روز اضافی، به آخر ماه دوازدهم افزوده می شد. همچنین برای محاسبه یک چهارم شبانه روز اضافی، هر چهار سال یک روز به سال می افزودند و به قولی «کیسه» می گرفتند. (صفحه ۱۳ کتاب درسی) راهنمای تصحیح: (الف) <u>وقایع نگاری</u>: (۱) برخی از مورخان به تنظیم، ثبت و نگارش وقایع می پرداختند و توجه چندانی به بررسی علل، آثار و نتایج رویدادهای تاریخی نداشتند - (۲) علاوه بر آن عمده تمرکز این مورخان بر بیان حوادث سیاسی و نظامی و شرح حال فرمانروایان بود و به مسائل و موضوعات اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی اهمیت چندانی نمی دادند. (ذکر ۱ مورد کافی است و ۵ رده نمره دارد) <u>تاریخ نگاری نوین</u>: (۱) علم تاریخ صرفاً به توصیف و شرح زندگانی و اقدامات فرمانروایان و امور سیاسی و نظامی محدود نمی شود، بلکه همه ابعاد فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، هنری و ... جوامع گذشته را در بر می گیرد. (۲) علم تاریخ صرفاً به ثبت و نقل رویدادهای گذشته بسنده نمی کند، بلکه زمینه ها، علت ها، نتایج و آثار گوناگون حوادث تاریخی را نیز بررسی و تجزیه و تحلیل می نماید. (۳) در پژوهش های علمی تاریخ از یافته های علوم و فنون مختلف مانند باستان شناسی، جامعه شناسی، فلسفه، جغرافیا، اقتصاد، زبان شناسی و گاه شماری استفاده می شود. (ذکر ۱ مورد کافی است و ۵ رده نمره دارد) (ب) بابلی ها برای رفع این اختلاف هر سه سال، یک ماه به سال می افزودند (۵ رده نمره) در گاه شماری مصری سال به ۱۲ ماه ۳۰ روزه تقسیم می شد و پنج روز اضافی، به آخر ماه دوازدهم افزوده می شد. همچنین برای محاسبه یک چهارم شبانه روز اضافی، هر چهار سال یک روز به سال می افزودند و به قولی «کیسه» می گرفتند. (۵ رده نمره)
۱۶	۱	هجری قمری، یزدگردی، جلالی، دوازده حیوانی و هجری خورشیدی (صفحه ۱۵ کتاب درسی) راهنمای تصحیح: هجری قمری، یزدگردی، جلالی، دوازده حیوانی، هجری خورشیدی (ذکر ۴ مورد و هر کدام ۲٫۵ رده نمره)
۱۷	۱	نقشه های تاریخی، انواع مختلف اطلاعات شامل قلمرو حکومت ها، مرزها، پایتخت ها، شهرها، بناهای مهم، محل دقیق رویدادها به خصوص جنگ ها، شبکه راه ها، مسیرهای مهاجرت و لشکرکشی ها و تقسیمات اداری و مالیاتی را نمایش می دهند. (صفحه ۱۸ کتاب درسی) راهنمای تصحیح: نقشه های تاریخی، انواع مختلف اطلاعات شامل قلمرو حکومت ها، مرزها، پایتخت ها، شهرها، بناهای مهم، محل دقیق رویدادها به خصوص جنگ ها، شبکه راه ها، مسیرهای مهاجرت و لشکرکشی ها و تقسیمات اداری و مالیاتی را نمایش می دهند. (ذکر ۴ مورد کافی است و هر مورد ۲٫۵ رده نمره دارد)
۱۸	۰.۵	خط زمان نموداری است که به وسیله آن می توان رویدادهای یک دوره یا دوران مختلف تاریخی را، به ترتیب زمان وقوع آنها نشان داد. (صفحه ۱۶ کتاب درسی) راهنمای تصحیح: خط زمان نموداری است که به وسیله آن می توان رویدادهای یک دوره یا دوران مختلف تاریخی را، به ترتیب زمان وقوع آنها نشان داد. (۵ رده نمره)
۱۹	۱	اغلب درباره زمینه ها، علت ها، آثار و نتایج رویدادها و یا نقش افراد و گروه های درگیر در رویدادها می باشد. (صفحه ۶ کتاب درسی) راهنمای تصحیح: اغلب درباره زمینه ها، علت ها، آثار و نتایج رویدادها (۵ رده نمره) و یا نقش افراد و گروه های درگیر در رویدادها می باشد. (۵ رده نمره)
۲۰	۱	هدف علم تاریخ، آگاهی از زندگی اجتماعی در گذشته است که شامل تمامی جنبه های فکری، مذهبی، سیاسی، نظامی، اقتصادی، علمی، حقوقی و هنری می شود. (صفحه ۲ کتاب درسی) راهنمای تصحیح: هدف علم تاریخ، آگاهی از زندگی اجتماعی در گذشته است (۵ رده نمره) که شامل تمامی جنبه های فکری، مذهبی، سیاسی، نظامی، اقتصادی، علمی، حقوقی و هنری می شود. (۵ رده نمره)

ردیف	نمره	
۲۱	۱.۵	باید میزان اعتبار، دقت و صحت منابع را ارزیابی کند. مثلاً نویسندگان منابع چه کسانی بوده‌اند؟ چه گرایش دینی، اجتماعی یا سیاسی داشته‌اند؟ آیا خود شاهد وقایع بوده‌اند یا از زبان دیگران حوادث را نقل کرده‌اند؟ تا چه اندازه در نقل رویدادها دقت و صداقت داشته‌اند؟ همچنین اگر محقق از اسناد استفاده کند، باید از اصالت سند و جعلی نبودن آن مطمئن شود. (صفحه ۶ کتاب درسی) راهنمای تصحیح: باید میزان اعتبار، دقت و صحت منابع را ارزیابی کند. (۵/۵ نمره) مثلاً نویسندگان منابع چه کسانی بوده‌اند؟ چه گرایش دینی، اجتماعی یا سیاسی داشته‌اند؟ آیا خود شاهد وقایع بوده‌اند یا از زبان دیگران حوادث را نقل کرده‌اند؟ تا چه اندازه در نقل رویدادها دقت و صداقت داشته‌اند؟ (ذکر ۲ مثال کافی است و هر مثال ۲.۵ نمره دارد) همچنین اگر محقق از اسناد استفاده کند، باید از اصالت سند و جعلی نبودن آن مطمئن شود. (۵/۵ نمره)
۲۲	۲	(الف) هر یک از شهرهای سومری به همراه روستاهای پیرامون خود، دارای حکومتی مستقل بودند که به آنها «دولت - شهر، یا «کشور - شهر» می‌گفتند. (ب) برهمنان به واسطه مقام و موقعیت مذهبی خویش، قدرت و ثروت فراوانی کسب کرده و کاست یا طبقه ممتازی را تشکیل داده بودند. (صفحه ۳۶، ۴۴ کتاب درسی) راهنمای تصحیح: (الف) هر یک از شهرهای سومری به همراه روستاهای پیرامون خود (۵/۵ نمره)، دارای حکومتی مستقل بودند که به آنها «دولت - شهر، یا «کشور - شهر» می‌گفتند. (۵/۵ نمره) (ب) برهمنان به واسطه مقام و موقعیت مذهبی خویش (۵/۵ نمره)، قدرت و ثروت فراوانی کسب کرده و کاست یا طبقه ممتازی را تشکیل داده بودند (۵/۵ نمره).
۲۳	۱	امپراتوری اکد، مردم و اقوامی را که دارای اندیشه، آداب و رسوم، صنعت و هنر گوناگونی بودند را یکپارچه و متحد ساخت و موجب تبادل بیشتر فرهنگ و تمدن در بین‌النهرین شد. (صفحه ۳۷ کتاب درسی) راهنمای تصحیح: امپراتوری اکد، مردم و اقوامی را که دارای اندیشه، آداب و رسوم، صنعت و هنر گوناگونی بودند (۵/۵ نمره) را یکپارچه و متحد ساخت (۵/۵ نمره) و موجب تبادل بیشتر فرهنگ و تمدن در بین‌النهرین شد.
۲۴	۲	(الف) باستان‌شناسی و علم تاریخ، ارتباط تنگاتنگی دارند. از یک سو، باستان‌شناسان از نوشته‌های موثران برای شناسایی، کشف و مطالعه آثار و مکان‌های باستانی بهره می‌برند و از سوی دیگر نتایج کاوش‌های باستان‌شناسان، منبع ارزشمندی برای تحقیقات موثران به شمار می‌رود. (ب) زیرا نظم و ترتیب رویدادها که به آن گاه‌شماری (کرونولوژی) می‌گویند، در مطالعه و پژوهش تاریخ، اهمیت فراوانی دارد. (صفحه ۲۷، ۱۶ کتاب درسی) راهنمای تصحیح: (الف) باستان‌شناسی و علم تاریخ، ارتباط تنگاتنگی دارند. از یک سو، باستان‌شناسان از نوشته‌های موثران برای شناسایی، کشف و مطالعه آثار و مکان‌های باستانی بهره می‌برند (۵/۵ نمره) و از سوی دیگر نتایج کاوش‌های باستان‌شناسان، منبع ارزشمندی برای تحقیقات موثران به شمار می‌رود. (۵/۵ نمره) (ب) زیرا نظم و ترتیب رویدادها که به آن گاه‌شماری (کرونولوژی) می‌گویند (۵/۵ نمره)، در مطالعه و پژوهش تاریخ، اهمیت فراوانی دارد (۵/۵ نمره).
۲۵	۲	(الف) مناسب طاق‌فرسای آیین برهمنی به تدریج موجب روی گردانی برخی پیروان آن شد و زمینه را برای شکل‌گیری و رواج آیین و اندیشه‌های دیگر در هند فراهم آورد. آیین بودایی مهم‌ترین آیینی بود که در برابر باورهای آمیخته با خرافات و رسوم دشوار کیش برهمنی ظهور کرد و برای چند قرن حیات فکری و فرهنگی هند باستان را تحت تأثیر قرار داد. (صفحه ۴۴ کتاب درسی) (ب) مطالعه تاریخ به ما کمک می‌کند تا بفهمیم که فرهنگ‌ها و جوامع بشری چگونه و تحت تأثیر چه عوامل و شرایطی به وجود آمده، پیشرفت کرده و به وضعیت امروزی رسیده‌اند. بدین گونه، علم تاریخ می‌تواند ما را در ارزیابی و شناخت درست اوضاع و شرایط کنونی جامعه خویش و سایر جوامع و نیز ترسیم افق آینده کمک کند. (صفحه ۱۰ کتاب درسی) راهنمای تصحیح: (الف) مناسب طاق‌فرسای آیین برهمنی به تدریج موجب روی گردانی برخی پیروان آن شد و زمینه را برای شکل‌گیری و رواج آیین و اندیشه‌های دیگر در هند فراهم آورد (۵/۵ نمره). آیین بودایی مهم‌ترین آیینی بود که در برابر باورهای آمیخته با خرافات و رسوم دشوار کیش برهمنی ظهور کرد. (۵/۵ نمره) (ب) مطالعه تاریخ به ما کمک می‌کند تا بفهمیم که فرهنگ‌ها و جوامع بشری (۵/۵ نمره) چگونه و تحت تأثیر چه عوامل و شرایطی به وجود آمده، پیشرفت کرده و به وضعیت امروزی رسیده‌اند (۵/۵ نمره).